

Dr. Nadi Bakırcı*

Dünyadaki tıp dergileri arasında büyük bir saygınlığı olan British Medical Journal'ın (İngiliz Tıp Dergisi) 17 Mayıs 2003 tarihli sayısını gören okuyucuları neye uğradıklarını anlayamadılar. Kapaktan sunulan haber; "Pasif sigara içiciliği öldürücü olmayabilir" idi.

Derginin, kapağına taşıyacak kadar önemseydiği bu "bilgi"nin kaynağı James E. Enstrom ve Geoffrey C. Kabat'ın yazdığı aynı sayıda yayımlanan bir makaleydi. Araştırmacılar, yıllar önce American Cancer Society (Amerika Kanseri Birliği) tarafından başlatılan bir araştırmanın 39 yılı kapsayan verileri üzerinde ek analizler yapıyorlar, pasif sigara içiciliği ile akciğer-kalp hastalıkları nedeniyle oluşan ölümlerin sıklığı arasında bir ilişkinin olmadığını gösteriyorlardı.

Elbette, böyle bir haber tüm dünya basınında olduğu gibi bizim basınımda da yer aldı: Meğer "pasif içicilik öldürmüyor"muş! Şimdiye kadar kandırıldığımız duygusu ile bu haberi birbirimize gösterdik. Artık gönül rahatlığıyla başkalarının yanında sigara içebilirdik. Öyle ya, dünyanın bu pek güvenilir tıp dergisi yalan mı söyleyecekti!

Gelinen nokta sigara üreticileri için gerçek bir zaferdi. Hemen kolları sıvadılar ve bu "bilimsel" araştırmayı kapalı yerlerde sigara içiminin engellenmesine karşı yürüttükleri çabalarına dayanak olarak kullanmaya başladılar.

Bilim ve tıp çevreleri de bu haberle çalkalandı elbette. Diğer önemli tıp dergilerinin editörlerinden sert tepkiler yağdı. Çünkü birçok bilim adamına göre en hafif ifade ile "şaibeli" araştırmacıların yaptığı "zayıf" bir araştırmaydı bu. Bu araştırmanın sigara şirketleri tarafından finanse edilmesi kuşkuları iyice büyütülmüştü. Böyle bir makaleyi yayımlamak tıp dergilerinin yayıncılık sorumluluklarını da tartışmaya açtı. "Şaibe" British Medical Journal'e de bulaşmıştı bir kere.

The Lancet Dergisi'nin editörlerinden Richard Horton yazdığı mektupta tıp dergilerinin hekimlik uygulamalarının değerlerini taşımaları gerektiğini vurguladı ve

yayımlanacak bir araştırmayı; araştırmanın etik yönü, bilimselliği ve doğuracağı sonuçlar açısından değerlendirmek gerektiğini belirtti .

Söz konusu makaleye Dr. Hurton'un önerdiği açılardan baktığımızda fazlasıyla kötü kokan bir bilimsel skandal ile karşı karşıya olduğumuz görülebilir:

Araştırmanın finansmanı ve tarafsızlık

Araştırmanın büyük sigara şirketleri tarafından finanse edilmiş olması aklımıza birçok soruyu getiriyor: "Bir sigara üreticisi sigaranın sağlık etkilerini araştıran bir ekibi neden desteklesin? Bu yatırımdan nasıl bir yarar beklesin?" Soruyu şöyle de sorabiliriz: "Bir şirket, ürünlerinin öldürücü olduğu sonucuna ulaşma olasılığı olan bir araştırmayı destekler mi? Böyle bir sonucu sineye çekermi?" Diğer yandan, "bir araştırmacı ulaşacağı sonuçların araştırdığı ürünün üreticilerinin çıkarını doğrudan etkilediğinin farkında olmaz mı? Ürünün sahipleri tarafından destekleniyorsa tarafsızlığını koruyabilir mi?"...

Sigara şirketleri, aktif sigara içiminin ciddi sağlık etkileri olduğu kesin olarak kanıtlandıktan sonra henüz umutlarını kaybetmedikleri pasif içicilik alanına ilgilerini yönelttiler. Acaba, pasif içiciliğin düşünüldüğü kadar zararlı olmadığı mesajını topluma iletcek kanallar bulabilirler miydi? Kapalı yerlerde sigara içiminin sınırlandırılmasına yönelik önlemler ile toplumdaki hareket alanları giderek daralmıştı. Üst üste açılan tazminat davaları durumu daha da ağırlaştırıyordu.

*Yrd. Doç.; Marmara Ü. Tıp Fak. Halk Sağlığı AD, İstanbul

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) üç büyük sigara üreticisi 1988 yılında kapalı ortam atmosferi kirleticilerinin sağlık etkilerini araştırmak için "The Center for Indoor Air Research (Kapalı Ortam Atmosferini Araştırma Merkezi) adında bir merkez kurdular. Bu merkezde bir yandan prestiji yüksek bilimsel araştırmalar için kaynak ayrılırken diğer yandan yöneticilerin "uygun" bulunduğu ve para aktarımında doğrudan inisiyatif kullandıkları "özel araştırmalar" desteklendi. İkinci grupta yer alan bu araştırmalar genellikle pasif içicilik konusundaydı ve sigara şirketlerinin kapalı ortamda sigara içiminin sınırlandırılmasına karşı geliştirdikleri argümanları desteklemek için kullanılıyordu. Konumuz olan araştırma da işte bu kapsamda değerlendirilmiş ve finanse edilmiştir. Makalenin yazarlarından Dr. Enstrom | "son yıllarda, sigara ile ilgili epidemiyolojik araştırmalar için sigara şirketlerinden para aldığını, çünkü diğer kaynaklardan bu boyutta bir finansmanı sağlamanın kendisi için olanaklı olmadığını" bilmemizi istemiş ve makalesinin sonuna eklemiştir. İnsanın aklına iki şey geliyor; ya aldığı para yaptığı araştırmanın karşılığı olandan çok fazla ya da başka finans kaynakları tarafından desteklenmeye değer bulunmamış! Bu arada, Dr. Enstrom'un pasif içicilik sonucu oluşan zararlar nedeniyle sigara şirketleri aleyhine açılan davalarda sigara şirketlerini temsil eden bir hukuk bürosuna (Wamble Carlyle Sandridge & Rice) yıllarca danışmanlık yapıp raporlar düzenlediğini de belirtelim. Böyle bir durumda araştırmacıların tarafsızlıklarını korumaları olanaklı mıdır?

Araştırmadaki bilimsel zayıflıklar ve taraf tutmalar

Makalenin bilimsel olarak en önemli zayıflığı pasif içici olanların ve olmayanların yalnızca eşlerinin sigara içme durumlarına göre tanımlanmasındadır. Bu tür bir değerlendirme maruziyeti tanımlamak için çok yetersizdir. Eşinin sigara içmesi kişinin pasif içici olduğunu göstermediği gibi tersi de pasif

içici olmadığını göstermez, çünkü diğer ortamlarda sigara dumanı maruziyeti ihmal edilmektedir. Bu durumda ulaşılan sonuçların gücü önemli derecede zayıflamaktadır.

Ayrıca, orijinal çalışma 25 ayrı eyalette yapılmışken, araştırmacılar yalnızca Kaliforniya'nın verilerini analiz etmişlerdir. Diğer yandan, çalışmada 39 yıllık süreçte yaşamda kalanların sigara içme davranışları ve yaşam biçimlerine ait bilgiler bir anket ile sorgulanmış, ancak gönderdikleri anketlerin yarısından azı geri dönmüştür. Kapsayıcılığın bu kadar düşük olduğu bir durumda ulaşılan sonuçların gücü de zayıf olacaktır.

Orijinal çalışmayı başlatan kuruluş olan Amerika Kanseri Birliği adına M.J. Thun, çalışmadaki verilerin pasif içicilik konusunda güvenilir veri sağlayacağı yönünde Dr. Enstrom'u pek çok kez uyardıklarını, ancak uzlaşmaz tutumu nedeniyle kendisiyle ilişkilerini kesmek durumunda kaldıklarını belirtti. Böylece verilerin sahibi olan kuruluş araştırmacıların ek analizlerle ulaştıkları sonuçları güvenilir bulduğunu açıklamış oldu.

Dünya Sağlık Örgütü'nün Uluslararası Kanseri Araştırma Topluluğu (IARC) pasif içiciliğin kanseri riskini artırdığını ve bu yeni analizlerin sonucu değiştirmediklerini belirtti.

Ortaya çıkan sonuç

Sigara şirketlerinin desteği ve araştırmacılarının bu şirketlerle olan işbirliği sonucunda tarafsızlığı zedelenmiş; sonuçları bilimsel açıdan oldukça zayıf olan bu araştırma kuşkusuz daha önce ulaşılan pasif içiciliğin sağlık zararlarına yol açtığını gösteren kanıtları çürütemez. Ancak sigara şirketleri için bir zafer olacak olan "pasif içiciliğin zararsız olduğu" yanlış algısını toplumda yerleştirebilir.

Bir hekim arkadaşımız bu habere dayanarak, yanımızda sigara yakarken "üflediği dumanın biz sigara içmeyenler için bir zararı olmadığını artık kanıtlandığını" söylemişti. Herhalde bu konuşma birçok ortamda yineleniyordur.

Halk sağlığı için bir baş belası olan pasif sigara içiciliğinin masum olduğu inancı toplumun belleğine yerleşmeden konuyla ilgili gerçekleri ulaştığımız herkese duyurmalıyız.

Kaynaklar:

1- Enstrom JE, Kabat GC. Environmental tobacco smoke and tobacco related mortality in a prospective study of Californians, 1960-98. *BMJ* 2003;326:1057

2- <http://bmj.com/cgi/eletters/326/7398/1057#32327>

3- Barnes DE, Bero LA. Industry-funded research and conflict of interest: an analysis of research sponsored by the tobacco industry through the Center for Indoor Air Research. *J Health Polit Policy Law* 1996 Fall;21(3):515-42

4- <http://bmj.com/cgi/eletters/326/7398/1057#32461>

Dün son kez içmiş olun...

Türkiye'de 17 milyon tiryaki var

Bugün, Dünya Sigarayı Bırakma Günü. Ülkemizde sigara içen insan sayısı her gün artarken, 'tiryaki' kadın sayısı da erkekleri yakaladı...

Gelişmiş Ülkelerde Jenerel Tiryaki